

B. CASP. SAGITTARIII

D. Historici Saxonici & historia-
rum PP.

COMMEN-
TARIOLVS

MODOS EXCERPENDI

omnium ordinum studiosis
summa cum cura monstrans.

DREXELIVS Aurifodinae part. I.

CAP. VIII.

*Experior id ego indies, quod in conspectu Dei
testor, ad omne studiorum genus vix quic-
quam magis conducere, quam pluribus
annis EXCERPENDI solertiam perpetu-
asse.*

HELMSTADII,

Sumpt. JOHAN. MELCH. SÜSTERMANNI.

Bibliopolæ. MDCCIII.

Q. D. B. V.

COMMENTARIO-

LVS DE MODIS EXCER-
PENDI.

CAP. I.

*Ars excerpendi plerumq; tegitur à
doctis, à nobis citra invidiam
manifestabitur.*

§. I.

Artem excerpendi tradam; ar-
tem utilissimam, & omnibus,
qui ad solidam eruditionem
contendunt, imò omnibus, qui
ad solidam & amplam eruditio-
nem contendunt, imò omnibus, qui docti
nomen habere cupiunt, maximè neces-
sariam.

§. 2.

Solet plerumq; illa ars ab eruditis tegi,
nec facile aliquem reperias, qui omnia hu-
jus artis secreta vulgaverit.

A

§. 3.

§. 3.

Sunt, qui non modicam pecuniæ summam pro hac arte à discipulis exegerint, & tamen eosdem sanctâ taciturnitatis lege obstrinxerint, ne hujus artis recondita in vulgus propalarent.

§. 4.

Nobis alia mens sedet, & , quæ vel à vivis præceptoribus accepimus, vel ex mortuis doctoribus hausimus, vel ipsi adinventimus, citra ullam invidiam summâ cum fide cum studiosa juventute communicabimus.

§. 5.

Et ut sit, unde quam maximè de fide meâ judicetur, non detrectabo manuscriptorum meos in hoc genere libros subinde in hoc collegio ostendere, quædam etiam ex illis ad calamum dictare, & ut ipsi auditores manum operi admoveant, sedulo urgere.

§. 6.

Jam tunc quidem de hac excerpti ratione aliquid in publicum emisit, quod in commentatione (sic enim inscripsi) de lectione atque imitatione Ciceronis habetur: verum quoniam in illâ tractatione
ad so-

ad solum ferme Ciceronem respexi; nunc autem multa alia scitu non minus jucunda quam utilia afferenda erunt, paulò accuratius, citra omnem subtilitatem tamen, (eam enim in hoc studio non parum damnosam esse reperi) hoc negotium tractabo.

CAP. II.

*Definitio excerptorum proponitur,
& uberius explicatur.*

§. 1.

ET si, quid sint excerpta, plerisque arbitror constare, quoniam tamen omnis, quæ justo ordine procedit, dissertatio, à definitione proficisci solet, hanc, studii excerptendi, præmittemus qualemcunque definitionem, aut si mavis, descriptionem.

§. 2.

Est scilicet orationis atque rerum inter legendum consignatio, l. notatio studiosa: & excerptere est è quocunque scriptore inter legendum cum iudicio in certas classes id annotare ac seligere, quod iudicetur usui futurum.

Inter legendum dico : Quia in hoc potissimum sese exserit excerpenti solertia. Non tamen lecta tantum, sed & audita, imò & visa dignioris notæ in usum nostrum annotando licet trahere.

Certarum classium hic mentionem facimus, idque non sine gravi causa. Nam licet multa & varia consignemus, sed eadem non referamus in certas suas sedes, ac in suas quasi cellulas recondamus; parum profectò nobis proderit nostra consignatio. Atque in hoc plurimos, præsertim qui in hoc studio fidam lucem non sunt nacti, peccare vidi.

Judicium in studioso excerpenti requiro; nam qui illud non vocabit in consilium, is oppido in multis cespitabit ac labetur.

Neque tamen hic requiro anxium nimis ac superstitiosum judicium. Nam uti in aliis doctrinis, ita in hac ipsa non omnia simul incepta & perfecta sunt, sed diem dies docet, & quò progredimur longius, eò fit in excerpando judicium exactius.

(5.)

§. 7.

Hoc autem judicium potissimum docebit, ut omnia & singula trahamus in excerpta nostra. Selecta, notatu digna, rariora quævis, in primis autem usui nobis futura, excerpemus.

§. 8.

Si verò ex me quæras, unde liceat dignoscere, quæ sint aliquando usui futura, non quidem id tam accuratè poterimus definire; attamen quisquis studiorum suorum scopum probè attenderit, ex eodem, quæ sibi aliquando præ cæteris erunt usui, judicabit.

§. 9.

Nemo est, qui non videat, theologica theologo, Iuristica juridica, medica medicinæ cultori præcipuè excerpenda esse.

§. 10.

Ad unum horum trium vitæ generum plerumquè sese solent applicare animi discipulorum; quanquam non desint, qui vel in solâ philosophiâ vel in unâ aliquâ philosophiæ parte acquiescant, vel etiam in universâ philologiâ vel in quadam philologiæ parte præ reliquis excolendâ

colendâ oleum atque operam consumant. Hi omnes ad scopum suum collimantes ea referent in excerpta sua, quæ sibi aliquando usui futura existimaverint.

§. II.

Quibus Deus capacissimum indulgit ingenium, ii non contenti erunt in uno horum unice versari: sed uti ad plura dextrè tractanda apti nati sunt, ita in multò pluribus, quam cæteri, excerpendis solent laborare.

§. 12.

Si verò quis vel theologiam amplectetur, vel studio juris sese dabit, vel ad medicinam se convertet, nec philosophiæ studio, nec philologiæ, omnique literaturâ politiori, nisi cum ingenti suo damno poterit carere.

§. 13.

Ex quo statim pronò fluit alveo, unumquemque, qui ad superiores illas, quas sic vocamus, facultates adspirat, necessum habere, ut & philosophica & philologica excerpta sibi paret.

CAP. III.

De necessitate atque utilitate excerptorum.

§. 1.

Multi sunt, qui innumera legunt, vix quicquam verò memoriâ retineant. Causam si quæris, hæc est: non excerpunt, excerpēdiver rationem ignorant. Potissima verò causa, cur ad facram excerpēdi anchoram debeamus confugere, est memoriæ nostræ imbecillitas. Nam cum illa segnis admodum, angusta, lenta, fallax, & perinde ut cribrum rimarum sit plenissima, hoc potissimum adminiculo statuminanda atque fulcienda est.

§. 2.

Scio, quod nonnulli memoriæ felicitate suâ gavisi, ac ob id eidem nimium confisi, non tam sollicitè cogitârint de excerptis: sed postea accrescente ætate, quando in eis paululum deficeret pristina memoriæ promptitudo, graviter doluerint, quod non in tempore per studium excerpēdi consulissent memoriæ.

§. 3.

Quisquis ergo fueris , memoriam hoc fulcimento firma, & nunquam hujus operæ per omnem vitam te pœnitebit.

§. 4.

Multiplex porro ac pene ineffabilis excerptorum est utilitas. Qui illis est instructus , de quocunque themate proposito nominare poterit auctores , qui de eo scripserint. Nulla res in disputationem aut familiare colloquium adducetur , de quâ non nominare possit scriptorem unum atque alterum , qui ejus rei mentionem fecerit.

§. 5.

Qui divite excerptorum penu gaudet, de quacunque re proposita publicè & privatim differendi amplissimam habebit copiam , ut bene in hanc sententiam scribat Drexelius : *Ego illum non diu nec excerpisse judico , qui non de quolibet themate allato saltem horâ integrâ , si non pluribus , è notis & excerptis suis perorare queat.* Id quod tam de sacro, quam de alio quovis oratore intelligendum est.

§. 6. Qui

§. 6.

Qui in excerptis dives est, aliis interrogantibus ac instrui volentibus nimium quantum proderit. Quapropter ad hujus domum tanquam ad oraculum quoddam convolare videas etiam ex eruditis plurimos, sed ab excerptis non satis instructos.

§. 7.

Præterea qui excerptis abundabit, ingens ad omne scriptionis genus subsidium habebit. Opulentum enim nactus est cujuscunque materie thesaurum, cui si formam commodam induxerit, brevi temporis spatio tale, quale præoptat, ædificium excitare poterit, hoc est, variis scriptis publicæ rei emolumentum, sibi famam & divitias, parare.

§. 8.

Non immeritò ergo audeo dicere, plerosque, qui à condito orbe prodierunt, libros huic arti excerptendi suam debere originem, imò multorum hominum divitias ex hac aurifodinâ prodiisse.

§. 9.

Possẽm multo plura de necessitate atque excerptorum utilitate in medium afferre:

sed cum id jam dudum fecerint alii præclarissimi viri, & inter hos opulentissimus excerptorum promus condus Ieremias Drexelius (hic enim peculiari capite objectionibus contra excerptendi solertiam satisfecit) hac operâ facile licet supersedere.

§. 10.

Concludo igitur hoc caput his memorabilibus Drexelii verbis: *experior id ego indies, quod in conspectu Domini testor, ad omne studiorum genus vix quicquam magis conducere, quam pluribus annis excerptendi artem perpetuasse.*

CAP. IV.

De scriptoribus præcipuis qui excerptendi modum tradiderunt.

§. I.

IN Drexelio caput proximum finivimus, cum eodem præsens exordimur. Hic eruditissimus, & quod rarum in hoc sodalitia, pientissimus societatis Iesuiticæ theologus, inter plures alios elegantissimè scriptos libros *aurifodinam artium & scientiarum* h. e. *de excerptendi*

di solertia, politissimum scripsit libellum, in partes tres distributum : in quo multa ad hoc studium pertinentia clarius detexit : utut non omnibus æquè sit facile Drexelianum ductum per singula sequi.

§. 2.

Tres ille autem requirit excerptorum classes s. libros, & suum cuique indicem tribuit.

§. 3.

Ad lemmata referendum censet, quicquid historia non est & fuscè non exscribitur ; sed annotatur tantum autor, liber, caput, paragraphus, pagina. Ad hunc librum excerptorum præcipuè referenda censet virtutes, vitia, omniaque alia, quæ in sermonem familiarem adduci solent : e. g. cælum, sidera, meteora : item beatitudo, cœlites, elementa, animantes, volucres, quadrupedes, pisces, arbores, montes, metalla, bombardæ, horologia, campanæ, musica, coronæ &c.

§. 4.

In adversariorum libro annotandum esse judicat, quicquid historia non est, sed tamen fuscè exscribitur. In hanc classem collocanda censet ritus priscos, epitaphia,

taphia , descriptiones insigniores , dicta
uberius explicata , rara , admiranda , no-
va , vetera. §. 5.

In historicis excerpendum jubet , quic-
quid historia est , vel exemplum , five id
fufius exfcribatur , five non. Tribus his
claffibus triplicem accommodandum
monet indicem in libro chartaceo , fed
feparato.

§. 6.

Brevibus hoc confilium primùm pro-
ponit Drexelius part. II. c. 3. fed de lem-
matibus pofttea uberius agit c. 4. & 5. de
adverfariis c. 6. & 7. de historicis c. 8. & 9.
c. deinde 10. oftendit , quomodo dictis
excerpendi modis philofophus , mathe-
maticus , medicus , Ictus , theologus
uti poffint.

§. 7.

Præclara funt hæc , fateor , Drexelii,
at non omnibus æquè accommodata.

§. 8.

Quapropter , quod ad has tres claffes at-
tinet , ut multitudinem librorum , in quos
excerpta referantur , vitemus , non incom-
modè uno libro , aut minimum duob9 com-
prehendi poffunt ; ceu in noſtrâ methodo
liquidum

liquidum faciemus. Potissima autem ratio, cur in omnibus Drexelii methodum non probem, hæc est, quod de quovis verbo & re quavis, atque adeò de ipsis illis, quæ in adversaria & historica referenda svadet Drexelius, lemmata possimus conficere, nec habeamus opus, unam rem in diversis tractare locis, diversisque libris.

§. 9.

Quomodo tamen is, qui in uno aliquo studio præ cæteris excellere cupit, e. g. in historico, sive externo, sive sacro, aut in parte aliquâ philosophiæ, e. g. in politicis, in excerpando sese gerere debeat, quando de singularis industriæ speciminibus agemus, luculenter explicabimus.

§. 10.

Pergemus nunc ad alium scriptorem. Is est Iohannes Petrus Titius, eloquentiæ ac pöeseos in Dantiscano Gymnasio professor celeberrimus. Hic anno huius seculi LX. manuuctionis ad excerpendum partem primam, quâ in de verbis excerpendis agit, suis sumtibus edidit. Elegantissimus hic liber denuò prodiit

diit Dantisci anno MDCLXXXII cum titulo imanuductionis ad excerpendum. Insertæ sunt observationes de vitiis latini sermonis & locutione emendatâ, ejusque autoribus. Accesserunt commentationes (1) Didactica, de adminiculis linguæ latinæ (2) Prosodica, (3) Nummaria, de pecuniâ vetere ac novâ abaco tabulisque exhibitâ: cum indice plenissimo verborum, & rerum. Liber hic summa cum cura est confectus, bonæque frugis verè plenissimus; quippe quem in excerpendis verbis phrasibusque tam soluti, quam ligati sermonis, tutò possumus sequi, meque non parum hoc scripto adjutum lubens meritoque fateor.

§. II.

Patruus etiam meus Thomas Sagittarius, olim in hac academia professor, & postea gymnasii Elisabethani Vratislaviæ rector & cæterarum scholarum inspector, vir multi jugâ doctrinâ & pluribus doctis scriptis clarus, scripsit consilium, quomodo loci communes in studiis cujuscunque generis sint constituendi & colligendi. Breslæ editum anno huius

hujus seculi xviii. In hoc consilio , etsi non pauca sunt præclare excogitata , quia tamen nimis accuratam requirit dispositionem , quæ à tyronibus certè præstari nequit , non putârim ex re studiosæ juventutis hujus ductum sequi.

§. 12.

In eundem etiam lapidem videtur impigisse Bartholomæus Keckermannus insignis philosophus ac theologus in gymnasio Dantiscano reformatus. Hujus idea locorum communium eloquentiæ s. rhetoricorum , itemque consilium logicum de adornandis & colligendis locis communibus , habemus Tom.ii. pag. 220. seqq. Quanquam & in eo istud consilium mihi non probatur , quod nimis multa volumina ad excerpta requirat; quæ quò pauciora sunt, eò magis id videtur , tyronibus præsertim , conducere , interim tamen non desunt in Keckermannianis præclara quædam monita , quæque alibi non facile repereris.

§. 13.

Iohannes quoque Sturmius, in libro de resolutione linguæ latinæ , præscribit regulatum ordinem locorum communium.

um. Dabo de hoc libro Keckermanni
 judicium : multa fane vir ille vidit præ
 aliis in hoc genere , ut neminem planè
 habeam autorem , quem unquam vide-
 rim, qui Sturmio præferri possit. Sed ta-
 men dum ad decem prædicamenta ordi-
 nem suum reducit , & à judicio regularum
 logicarum declinat , & seriem valde im-
 perfectam , mutilam , & subinde admo-
 dum confusam delineat ; talem tamen
 utiliter quoque sequi poterit is , qui me-
 liorem non desiderat aut inquit.

§. 14.

Habemus præterea Iohannis Schefferi
 Argentinenfis, professoris Upsaliensis, au-
 reolum de stylo , stylique exercitiis ad
 veterum consuetudinem librum aliquo-
 ties recusum , in quo cap. xi. de excer-
 pendi studio , & cap. xii. de libris ex-
 cerptorum eorumque ratione agit. Is
 duos fieri sùadet libros , unum rerum ad
 vitam tam publicam, quam privatam per-
 tinentium ; alterum variæ eruditionis :
 in utrumque notabilia referri jubet ordi-
 ne alphabetico.

§. 15.

Licet verò liberam unicuique relinqui-
 rim

rim sententiam hunc celeberrimi ductum
viri seqvi : Tamen quod ad alphabeti-
cum illum ordinem excerptorum attinet,
magis incommodum esse deprehendi,
quam si index secundum alphabetum
construatur. Nam ut cæteras difficul-
tates taceam, non parva cum molestiâ
conjunctum fuerit, plagulas illas filo sibi
invicem non confixas, præsertim in
spissam multitudinem si excreverint,
fervare.

§. 16.

Anno CID ICCLXXI prodiit M. Iusti
Christophori Udenii excerptendi ratio
nova, das ist / eine neue Art und sonder-
bahre Anweisung / wie die studierende
Jugend in jeden Wissenschaften / disci-
plinen und facultäten / vornehmlich aber
in theol. homileticâ ihre locos commu-
nes füglich verfertigen / leichtlich einrich-
ten und nützlich gebrauchen / auch zur
Wissenschaft bewährter scribeuten / zum
excerptiren dienlich / förderlichst gelan-
gen können. In hoc scripto vir diligen-
tissimus citra invidiam non pauca ape-
ruit summo futurausui, præsertim theol.
studiosis.

§. 17.

Præter hos, quos hætenus enume-
rari, scriptores plures super sunt alii,
qui in scriptis suis præsertim, quæ de
studiis instituendis confecerant, de for-
mandis excerptis s. locis comunibus
mentem suam aperuerunt; quos omnes
ut hoc loco enumerem, vel eorum sen-
tentiam excutiam, non patitur instituti
mei ratio. Dum verò in commentati-
one illâ, quam de lectione & imita-
tione Ciceronis edidi à §. 71. usque 78.
p. 95. & seqq. plures ostendi excerptendi
modos, quibus in formandis excerptis eru-
diti sunt usi, malim ea pro re natâ disse-
rendo uberius illustrare, quam de meo in
hanc tractationem transcribere.

CAP. V.

*Comprehendit generalia quædam
monita ad excerptendi studium
pertinentia.*

§. 1.

EXcerptendum est in tempore, &
si fieri potest, à pueris.

§. 2. Ne-

§. 2.

Nemo, qui per adolescentiam aut juventam in hoc studio non laboravit, propterea plane omittat, sed primo quovis tempore neglecta majori diligentia refarciat. Præstat serius, quam nunquam incepisse.

§. 3.

Nullus liber est legendus ex quo non aliquid excerptum.

§. 4.

Nullus dies abeat, in quo non una vel altera hora, &, si fieri potest, ordinaria huic studio destinata sit.

§. 5.

Quisquis excerpt, id cum voluptate animi faciat.

§. 6.

Nemo ab excerptendo propterea desistat, quod non statim omnia accuratè sub certos titulos possit redigere. Nam dies diem docet, ceu cap. II. dictum est, & solertia excerptendi majora subinde incrementa capit.

§. 7.

Nemo sua excerpta, si forte non sint accurata satis, abjiciat aut laceret, vel

Vulcano consecret ; ne tot mensium interdum & annorum opera in momento temporis pereat.

§. 8.

Unusquisque excerpta sua , quantum fieri potest , eleganter scribat , ut ipsa scriptio nos ad diligenter relegendum invitet.

§. 9.

Quaecunque autem sunt scripta , subcivis horis diligenter relegenda sunt. Lectio lecta placet , decies repetita placebit.

§. 10.

Ediscenda quædam , non tantum exscribenda sunt.

§. 11.

Id ut fiat commodius , libri excerptorum sint portatiles , in octavo , ut loquimur , vel in quarto , rarissime in folio.

§. 12.

Nisi quis ad unum aliquem autorem multa velit referre , non facile svasor sim , ut aliquis chartâ mundâ distinguat librum. Plerumque enim hi libri plus habent albi quam nigri.

§. 13. Ne-

§. 13.

Neque etiam soleo probare libros ex chartâ purâ per bibliopegum compactos.

§. 14.

Integra loca, præsertim si paulò longiora sint, & librum aut ipsi possideamus, aut speramus nos aliquando accepturos, non facile sunt describenda. Ea vero exscribenda sunt, quæ longius spatium in novâ evolutione quam ipsâ scriptione requirunt.

§. 15.

Quandocunque excerpis, adde excerptis tuis certas notas, præsertim in lemmatibus v. g. hic fusè, hic pauca, hic mediocriter. Poteris etiam NB. addere, interdum duplicatum, quin, si placuerit, triplicatum. Poteris etiam addere, (præcipuè si librorum, ex quibus excerpis, paginae sint longiores, aut nullis distinctæ § §.) p. m. f. ut p. designet principium, m. medium, f. finem.

§. 16.

Quæ excerpimus, præsertim ex libris majoribus, aut quos commodè totos non possumus legere & excerpere, ea itidem vel lineolâ, vel alio quovis

figno minuto sunt notanda , ne bis excerpantur.

§. 17.

Si unum aliquem autorem sedulò vis à capite ad calcem excerpere, fatius est excerpenda notâ minutâ notare , vel in libellum adversariorum conjicere ; quam statim in ordinarios excerptorum libros referre. Hoc pacto me non parum temporis lucrificasse , expertus testor.

§. 18.

Aliorum excerpta non facile sunt exscribenda. Unica enim plagula nostrorum excerptorum plus nobis proderit, quam quinquaginta folia ex aliis descripta. Nunquam alienis tam jucundè nec tam appositè utemur, neque tantâ utilitate, ac nostris.

§. 19.

Si incendium, aut alia quævis calamitas tuis imminet libris, ante omnia de servandis excerptis sollicitè cogitabis. Enimverò thesaurus excerptorum omnibus gazis præponendus est.

§. 20.

Semper circumferamus pugillares, ut, cum memorabilia foris legamus, videamus,

amus, audiamus, ea possumus consignare, ac deinde domi in ordinarios excerptorum libros referre.

CAP. VI.

*Complectitur methodum nostram
de verbis excerptendis.*

§. 1.

Res pulchras, utiles & memorabiles inprimis excerptendi curam mereri, nemo negaverit: sed nec omnem verborum & sermonis, jure quisquam aspernabitur.

§. 2.

Ordinem igitur, qui nobis commodissimus visus est, secuti, initio de verbis excerptendis solliciti erimus.

§. 3.

Verba sunt vel singula, quæ in specie verba vocantur, vel conjuncta, quæ phrasæ appellamus: eæque vel solutæ, l. ligatæ orationis.

§. 4.

Nos primò de verbis in specie ita dictis agemus, ac in sequentibus etiam mentem

nostram de phrasibus aperiemus : aliqua tamen h. l. ad phrasēs spectantia, necessum erit adspargere.

§. 5.

Non commodior ergo videtur esse ratio in excerpendis verbis, quam ad marginem, ut & ad superiorem & inferiorem oram lexici notare, quæ observaveris, in eo non haberi. Hanc methodum ipse secutus sum, & adhuc seqvor.

§. 6.

Commendavit jam olim hanc methodum Hieronymus V Volfius in præfatione Svidæ à se editi, his verbis : sæpe auditores meos monere soleo, ut copiosissima quæque lexica & græca & latina & vernacula studiose legant, atque inter sese conferant, & vacuâ chartâ (ubi opus esse visum fuerit:) insertâ, maximeque l. memorabilia l. sibi usui aliquando futura, breviter notent, additis codicum suorum numeris, & ab ineunte ætate viaticum oblivioni senectutis præparent. Scio alios tradi locorum communium ordines, quos equidem non improbo, sed hunc alphabeticum, & res verbis jungentem, adolescentiæ studiis magis accommodatum judico.

dico. Atque utinam & hoc quaecumque consilium adolescenti mihi datum, & ea copia optimorum librorum, qui nunc est, nota fuisset! Quantam enim variae lectionis gazam in promptu haberem, quæ animo varietate studiorum & occupationum distracto bonâ ex parte exciderunt, nec sine molestiâ jacturaque temporis, cum opus est, inquirendæ sunt: nec tamen semper reperiuntur. Fit enim (ut imbecillitatem ingenii mei fatear) aliquando, ut non modo quæ legi & audiui non satis meminerim, sed illud etiam dubitem, an & ubi legerim atque audiverim. Quod si adolescens memoriâ non nimis fretus fuisssem, sed in longitudinem potius consuluissem, nunc multò essem promptior atque uberior & minus occupatus.

§. 7.

Ex lexicis hi, qui tenuioris fortunæ sunt, utentur iis, quæ l. habent, l. comparare facilius sibi possunt. Cæteri his, quæ maximè arrident.

§. 8.

Nos præ cæteris cum Titio commendamus **THESAURUM FABRI** ab **AUGUSTO**

BUCHNERO, ac postea IACOBO THOMASIO novissimè recognitum & collocupletatum : idque ob sequentes causas : primò enim non tantum omnia appellativa habet, sed & non pauca nomina propria, quæ aliàs separatim proponi solent. Secundò, præter plerasquæ significationes vocum usitatiores, sæpius etiam inusitata & rariores afferuntur. Tertiò non tantum testimonia ex veteribus; sed & ex recentium philologorum scriptis elegantes observationes in hoc thesauro exhibentur.

§. 9.

Quia tum hoc, tum alia, nonnulla lexica non habent marginem paulò latiorē, & præterea charta aliquantulum bibula scriptiōni concinniori adversatur, ad calcem Lexici volumen chartæ vacuæ jungi potest, in quo consignentur, quæ singularia de verbis observemus.

§. 10.

Illi autem voci, de quâ aliquid observasti, in lexico adscribes numerum paginae illius chartæ vacuæ in fine lexici compactæ, ut statim reperire possis: Nec tam paginas, sed & ipsas voces, de quibus

bus aliquid observasti, numerare poteris. e. g. si de voce adorare aliqua excerpisti, eaque p. 12. n. D. notasti in fine tui lexici, adscribes ipsi Lexico ad vocem adorare. Vid. quæ notavi in addendis p. 12. D.

§. II.

Porro vox ipsa in addendis majusculis scribenda literis, & summa excerptorum itidem literis paulò majoribus exaranda & minio subducenda est.

§. 12.

Quoniam autem diligentioribus de unâ voce interdum duæ vel tres, imò & longè plures observationes nascentur, nequaquam illæ commiscendæ sunt, sed singulis certum relinquendum est spatium, e. g. sub voce *adorare* certum spatium habere potest hæc observatio: *adorare est manum ad os movere*. Certum iterum spatium habebit ista observatio: *adorare idem est interdum quod agere*; & denique novum spatium dabis isti observationi: *adorare interdum significat alloqui*.

§. 13.

Deinde singulis titulis adscribes l. loca veterum, l. recentiorum, quomodo illa
tibi

tibi succurrent. Equidem quod ad primam illam observationem attinet, quod *adorare* sit *os ad manum admove*re, hæc adscripsi: Vide *Saubertum de Sacrificiis Veterum* c. XII. p. 282. *Iohannem Conradum Dieterichum antiquitatum biblicarum* part. II. p. 137. Vid. porro de etymologia vocis *Desiderium Heraldum ad Arnobii lib. I. p. 33.* NB. item *Pinzievium in parergis otii Marpurgensis lib. III. c. 8.*

§. 14.

Ad secundam observationem, nempe quod *adorare* idem sit quod *agere*, adscripsi hæc: Vid. *Festus in orare LL. XII. Tabb. si lege adorat, si furto adorat, i. e. agit.*

§. 15.

Tertiæ significationi, quod *adorare* interdum significet *alloqui*, hæc addidi: Vide *Elmenhorstium ad Arnobium*, itemque *in indice Apuleji.*

§. 16.

Quodsi vero non placuerit l. ad marginem l. calcem lexici has observationes annotare, poteris in peculiarem librum, l. in communem excerptorum tuorum codicem

dicem referre eo, quo docui, modo, ut scilicet numeris in lexico repetendis distinguantur.

§. 17.

Si tamen spatiolum primum l. in calce lexici, l. in libro excerptorum observationibus fuerit repletum & plura observaveris, repetes, præfixo numero, quem ibi fors & habitatio loci offeret: illumq; numerum superius, ubi de illâ dictione actum est, in margine addes. Ita in lexico nonnisi primo numero fuerit opus, qui ad titulum inferius repetitum investigantem lectorem remittet.

§. 18.

Quandocunq; autem verbum aliquod in thesauro tuo lexicoq; non occurret, appones ipse suo loco, & notulam adscribes tuæ de eâ observationis indici.

§. 19.

Cæterum in tua excerpta observationes de omnis generis vocabulis referre poteris, five illæ sint *ætatis aureæ argenteæve*, h. e. latinitatis elegantioris five etiam ad *æneam seu ferream* spectent *ætates linguæ latinæ*; five *barbara*,

ra , obsoleta , antiqua , novata sint.
§. 20.

Hic tamen denuò monendum est , ut unusquisque suum attendat scopum. Nam Ictus inprimis sollicitus est de vocabulis juridicis , medicus de medicis vocibus. Quisquis autem totam vitam in philologicis studiis conterendam judicaverit , multò sollicitius hæc excerpta verborum , quam quivis alius , curabit.

CAP. VII.

*Complectitur singularem methodum
phrases & formulas oratorias
excerpendi.*

§. 1.

Satis , ut puto , perspicuè monstravi , quod verba singula sint excerptenda : nunc ad conjuncta progrediamur , ad phrases nimirum formulasque oratorias in soluto sermone.

§. 2.

Etsi vero leve & vulgare alicui videatur in phrasibus excerptendis multum collocare operæ ; tamen quia pauci tantam

tam scribendi dicendique facultatem nanciscuntur, ut expeditè sine ullis adjumentis eam, quæ requiritur, puritatem, elegantiam atque copiam adhibeant, in tempore meritò studendum est, ut apparatus formularum phrasiumque, quinostram in dicendo & scribendo sublevet inopiam, conquiramus. Et licet forte quis præstet dicendi scribendique peritiâ, dum tñ. alios docere necessum habet, non raro hæret aqua, sic ut aut salebrofæ illi, quam ipse ingressus, viæ insistat, aut incommodam eligat aliam.

§. 3.

Nec est, quod mihi quis objiciat, tot jam phrasium ac formularum extare libros, ut si quis post illos in hoc studio aliquid tentare velit, peccet in proverbium, quod, actum ne agamus, admonet.

§. 4.

Nam si plerosque illos libros, quo specioso etiam titulo præfulgeant, penitus introspicimus, nimium quantum in eo peccant, quod in tantâ formularum phrasiumque copiâ non observent commo-

commodam dispositionem & ordinem
inqvirentibus accommodatum.

§. 5.

Commendant nonnulli calligraphiam
Romanam Parei ; at qvod nec hic liber
satisfacere possit eloqvientiæ studioso, in
libello de imitatione Ciceronis p. 119.
ostendi.

§. 6.

Et sane qvomodo phrasæ excerpendæ
sint, pauci etiam ex eruditissimis viris
noverunt.

§. 7.

Magnus in his literis & prope incom-
parabilis Vir *Iustus Lipsius* non aliam
hic novit methodum, quam scriptorum
singulorum phrasæ seorsim sumere. Ver-
ba Lipsii instit. epist. c. XII. hæc sunt: in
phrasibus dispositionem non video, nisi
qvod seorsim eas poni velim pro discrimi-
ne scriptorum, Tullii solas, Plauti
& Terentii solas, historicorum solas :
qvod quisqve pro iudicio suo aut indu-
stria facito.

§. 8.

Hoc consilio procul dubio respexit
Lipsius, ne inscribendo comicorum,
ora-

oratorum, historicorum phrasés confundantur, Verum si secundum istam, à me jam proponendam methodum phrasés & formulas excerpseris, cautione illâ non erit opus.

§. 9.

Hæc verò illa est methodus, ut sub uno generali titulo multas phrasés formulasque colligamus, sed eas iterum in speciales quasdam classes ac formulas quasi reconditas, ordine collocemus, ac deinde titulos generales, & nonnunquam speciales quosdam in indicem secundum ordinem alphabeticum referamus.

§. 10.

Illustrabo mentem meam exemplis: titulus generalis esto, & in capite paginae majusculis literis scribendus:

FAMAE, RUMORES.

Sub hoc titulo retuli ista Ciceronis verba: Perferet multa ipse rumor Fam. 2. Ep. 8.

Tuæ res gestæ ita notæ sunt, ut trans montem Taurum etiam de matrimonio auditum sit. Fam. 2. Ep. 15.

Et literis & sermone omnium perfertur ad me Fam. 14. Ep. 1.

Et ego perspicio & omnes prædicant.

Fam. 14. Ep. 3.

Rem te valde bene gessisse rumor erat

Fam. 1. Ep. 8.

Hinc subjunge titulum specialem:

RUMOR CERTVS.

Sub quem titulum specialem sequentia
retuli Ciceronis:

Quæ ad nos non obscuro nec vario ser-
mone, sed clarissimâ & unâ omnium
voce perferuntur. Fam. 2. Ep. 5.

Commotus hominum non dubio sermo-
ne Fam. 2. 17.

Porro alium habeo specialem titulum:

*RUMOR INCERTVS,
FALSVS.*

Huc retuli sequentia Ciceronis:

Credo te audivisse aliquid, falsum est,
mihi crede, si quid audisti. Fam. 1.

Ep. 13.

*FORMULAE OPTANDI VT
RUMOR SIT FALSVS.*

Audiebam quædam turbulenta, quæ
scilicet cupio esse falsa. Fam. 12. Ep. 16.

§. II.

Pari modo sub generali titulo gratu-
landi

landi sequentes notavi speciales titulos:
Sero gratulari. Expectare gratulationem. Omittere gratulationem. Formulæ gratulandi de novo anno. Formulæ gratulandi de die natali. Formulæ gratulandi de matrimonio. Formulæ gratulandi de novâ domo ; de novis honoribus ; de confecto itinere ; de natâ prole ; de liberis probis , doctis. Formulæ respondendi gratulationi.

§. 12.

Ne autem illa , quam Lipsius fortassis præcavere voluit, inimica studiis confusio hic oriatur , stylique dispar genius, si promiscuè excerpamus phrasas, iisdemque utamur ; in margine excerptorum ad quamcunque phrasin & formulam ejusdem autor annotandus est. Hoc institutum non tantum eò faciet, ut, si quis forte de autoritate dubitet , eadem in promptu sit ; sed etiam, si multa excerpimus , possimus aliquando non aliis phrasibus ac formulis in uno aliquo argumento uti, quam unius scriptoris, id quod ad parandam eloquentiam magnam vim habebit.

§. 13.

Deinde etiam five in margine (ita tamen ne spatium turbetur autorum nominibus destinatum) l. etiam in fine phrasibus five formulæ notandus est locus illius scripti, unde desumptus est. Et ex Comiciis & Tragicis, si formula sit insolentior, annotari potest persona, quæ illa usa est. Nam dispari stylo pro personarum conditione scriptæ sunt comœdiæ, scribiq; merito debent.

§. 14.

Tertio fatius est ipsa autorum verba excerpere, quam eadem, pro more in pluribus trivialibus scholis consveto, in modum infinitum mutare. Conducet hoc eo, ut luculentius appareat, quando quid imitari volumus, an etiam instituto omnino respondeat.

§. 15.

Quandocunque commodus titulus latinus five generalis five specialis non succurrit, eandem vernaculâ linguâ poteris concipere.

§. 16.

Cæterum ad epistolas conscribendas, (id quod nemini non aliquando fatendum est)

est) magnopere nos adjuverit, si indicem confecerimus epistolarum, quæ in singulari quodam themate occupatæ sunt. e. g. Epistolarum commendatitiarum, consolatoriarum, petitoriarum, adhortatoriarum, gratulatoriarum, laudatoriarum, reprehensoriarum, valedictoriarum &c. Et hic index scribi potest sub illo titulo, qui formulas & phrasas ad hoc thema spectantes habet.

§. 17.

Quod autem figillatim ad excerpta, quæ orationibus scribendis inserviant, attinet; nonnulli syadent tres excerptorum libros esse faciendos, unum enthymematum, alterum affectuum, tertium moratæ orationis. Verum quod ad enthymemata pertinet, pars eorum ad excerpta rerum, de quibus in sequentibus agemus, referenda; pars commodè in hunc librum, in quo phrasas & formulas notamus, trahi possunt. Eadem res habet in affectibus, de quibus nonnulla migrabunt in excerpta rerum, aliqua collocabuntur in libro phrasium. Denique moratæ orationis formulæ, qua-

rum titulus non est difficilis inventus, in eodem libro apparebunt. Cæterum quarum titulus investigatus est difficilior, separatim scribi possunt.

§. 18.

De exordiendi, proponendi, narrandi, confirmandi, confutandi, perorandi, de transeundi, acclamandi, exclamandi, admirandi similibusque formulis, non habeo quod separatim moneam. Nam singulis singularem titulum, & pro re natâ etiam speciales assignandos esse, per se patere credo.

§. 19.

Dici etiam non potest, quam faciat ad eloquentiam tentare nonnunquam descriptionem hujus l. illius loci, actionum, personarum, aliarum rerum. Id autem quia hi, qui nondum ad artem eloquentiæ pervenerunt, sine exemplis commodè præstare non possunt, hujusmodi descriptiones diligenter excerpendæ, & singulæ suis locis annotandæ sunt. Hæc pertinent e. g. descriptiones aciei, adulatoris, aëris fereni, agri fertilis l. sterilis, arrogantis, arcis, auroræ, barbæ, belli, bibonis, calumniatoris,

niatoris , canum , carceris , clamoris ,
 curarum , deformitatis , diluvii , dia-
 boli , eloquentiæ , eruditi , famis , fon-
 tis , frigoris , furentis , garruli , hor-
 torum , hypocritæ , impudentis , la-
 crymarum , lætitiæ , luctus , meretricum ,
 musicæ , naufragii , otii , Paradisi , pra-
 ti , pugnæ navalis , studiosi , veri l.
 personati , sylvæ , templi , tempestatis ,
 turris , voluptatis , victoriæ. Quod si
 verò longiores sint ejusmodi descriptio-
 nes , instar lemmatum tum autorem , ca-
 put & paginam notare possumus.

§. 20.

An quis in hunc librum etiam trans-
 scribere velit doctorum virorum elogia,
 cujuslibet arbitrio committendum judi-
 co. Equidem singularem illis libellum
 tribui , ac puto , nonnullos cum fructu
 posse seqvi. Verum quoniam ea opera
 ad singularia spectat excerpta , eò defer-
 re malumus.

CAP. VIII.

De excerptis phrasium & formularum pœticarum.

§. I.

Accedimus ad phrasas & formulas pœticas, in quibus tamen eo erimus breviores, quo magis modus illos excerpendi accedit ad istum, quem in soluto sermone observandum ostendimus.

§. 2.

Nempe & hic generalis constituendus est titulus, & si is est paulò amplior, eidem subscribendi sunt tituli paulò speciales, sub quibus phrasas & formulæ pœticæ colligantur, & tituli generalis, & aliquando quoque specialium nonnullorum lemmata in indicem alphabeticum referantur. Autores, ex quibus defumuntur excerpta, in margine notari possunt.

§. 3.

Quoniam vero studiosis rei pœtices multum conducet liber, cujus hic est titulus: *flavissæ pœticæ, s. electorum thesaurus sacro-profanus, notis & observationibus amœnis publico studiorum bono illu-*

illustratus, operâ fratris Iohannis Augustini Baccherii Augustiniani. Equidem possideo editionem Antvverpiensem anni MDCXLIII. sed Titius commendat Antvverpiensem anni MDCLVII, & Dor-
dracensem ann IMDCLIV. cui addo Co-
loniensem MDCLXVIII. In hoc libro
phrases, formulæ ac elegantiaë pöeticæ ex
optimis autoribus, additis fere autorum
nominibus petitæ, ordine alphabetico,
sed locis plerumque velut communibus,
& cellulis quibusdam s. formulis consti-
tutis proponuntur: epitheta aptè distin-
cta præmittuntur, fynonyma in margi-
ne adjiciuntur; tum præter alia notæ etiam
& observationes utilissimæ illustrandi
explicandique gratia sæpius accedunt.
Additi sunt indices quatuor, majores duo,
alter generalis, alter notarum atque ob-
servationum; duo minores compara-
tionum & descriptionum pöeticarum.

§. 4.

Vel igitur has flavissas chartâ distin-
gvemus, l. separatim in certo libello
phrases & formulas pöeticas colligemus,
ita tamen, ut in margine flavissarum l. in
indice notentur paginae nostrorum ex-
cerptorum.

§. 5. Quo-

Quoniam tamen hæc flavissæ non sunt in multorum manibus, in illorum gratiam, qui vel ipsi in studio pœtico curatius versari volunt, vel aliis modum ac viam in hoc studio recte versandi necessum habent ostendere; quædam summa titulorum capita ex Baccherio excerpimus, nostrisque interdum supplementis distingvemus.

AMICITIAE.

1. *Amicus* 2. *Amicorum paria.*

Hæc tantum comparent in Baccherii flavissis, sed addi possunt hi & plures alii tituli: *amicus certus, constans, incertus, inconstans, amicitiam exordiri, amicitiam dissolvere, abrumpere. Amicorum verorum mores, falsa amicitia.*

AMOR.

Honestus, impudicus. Dii amorum præsides, ut Venus, Cupido. Amore prosequi, amori resistere, comparationes de amore. Hæc Baccheriana sunt, quibus addes hæc & similia: sermones amatorii, rivalis amoris inconstantia, amoris fructus, damna, amantium mores.

Arbo-

ARBOR.

Arboris partes : rami , frondes , cortex , truncus , radix. Arbores ferere , plantare , arbores inferere. Arbores triumphis ac victoriis dedicatæ : laurus , myrthus , palma. Arbores navibus construendis aptæ : abies , pinus , alnus. Arbores quæ cariem non sentiunt : cupressus , cedrus , juniperus. Arbores funestæ : picea , taxus , cupressus. Arbores jaculis faciendis aptæ : cornus , fraxinus. Arbores glandiferæ : quercus , ilex esculus. Arbores miscellæ : olea , ulmus , ornus , platanus , populus , salix.

§. 6.

Possẽm multò plures afferre ex Baccherio titulos , eosdemque aliis specialibus etiam titulis augere , catalogum porro illorum librorum addere , qui à Baccherio sunt prætermissi : sed quia ex paucis his liquidò patere existimo , quomodo hæc pœtica excerpta sint formanda , non amplius in hoc argumento morabor.

§. 7.

Primo tamen adhuc illud monendum est,

est , ut ii , qvi Baccherium non habent, non tam sollicitè disponant , aut disponere potius laborent speciales titulos ; cum satius sit sub certis titulis generalibus ea tractare , quæ specialibus dicavit Baccherius.

§. 8.

Deinde insigniores quoque descriptiones poëticae (sicut de oratoriis id ipsum proximo capite) diligenter annotandæ , cum illæ mirificè illustrent doctum poëma ; quâ in re ii , qvi habent Baccherium , eruditum nacti sunt ducem, & facile , quæ ab ipso prætermissa , poterunt supplere. Cæteri primum ex uno aliquo illustri poëta , mox è pluribus sua augebunt collectanea.

§. 9.

Non sine gravi causa dico , ex uno aliquo poëta , primum excerpendum esse. Nam qui per plures statim volitabit , ad summa hujus studii vix aspirabit.

§. 10.

Qvi epitheta , in quibus magna vis est, separatim colligere amant , Ravisii Textoris librum epithetorum augere laborabunt.

Cap. IX.

De excerptis rerum philosophicarum.

§. I.

Progredimur ad excerpta rerum, quæ distinguemus in excerpta rerum philosophicarum, philologicarum, (sub quibus pleraque ad variam quæ spectant eruditionem comprehendemus) & superiorum, quas vocant, facultatum.

§. 2.

Quod ad excerpta philosophica attinet, quidam suadent, ut ea secundum ordinem, quo compendia & systemata philosophica conscripta sunt, distinguantur: sic ut quodvis thema & quævis quæstio ad sedem propriam referatur: e. g. logica ad Logicam, metaphysica ad Metaphysicam, physica ad Physicam.

§. 3.

Et sane nemini dissvasor sim, ut ea quæ ad illustrationem l. compendii l. systematis sui in quavis philosophiæ parte spectant, ad compendium l. systema, quod vel chartâ purâ distinguendum, l. cui in calce

calce jungenda est charta vacua, reservet. Imò qvi accuratius in philosophicis elaborare cupiunt, aut etiam id necessum habent, singularia volumina singulis philosophiæ partibus dedicare possunt. At n. qvia omnium fortunæ non permittunt, nec scopus etiam, qvem sibi præfixerunt, concedit, ut plusculos annos in solius philosophiæ studio occupentur, omnium rectissimè meo qvidem iudicio facient, si, conceptis philosophicis principiis, de iis rebus in philosophia excerpendis præcipuè fuerint solliciti, quarum usus se diffundit in illam superiorem facultatem, in quâ sperant se vitam omnem consumpturos.

§. 4.

Certum enim atqve indubitatum est, quod, sicut una philosophiæ pars magis inserviat theologiæ, alia magis jurisprudentiæ itemqve medicinæ; ita in ipsis philosophiæ partibus nonnullæ quæstiones occurrant, quibus non perinde utatur Ictus ac Medicus, & vice versa.

§. 5.

Illustrabimus rem exemplo. Metaphysico studio nec theologus, nec Ictus,
nec

nec medicus sine ingenti suo damno carere potest; attamen præclarissimorum virorum est sententia, majorem metaphysices usum propter strophas adversariorum refellendas in theologicis apparere, quam in jurisprudentia ac medicina. Et dantur tamen nonnullæ quæstiones in doctrinâ, de causa efficiente & finali, quarum major usus videtur esse in jure, quam in theologia. Sic physices studium tam theologo, quam Icto & medico commendatum esse debet; attamen magis illud medico quam theologo & Icto conducere, tam est in vulgo notum, ut inde ortum traxerit tritum illud: Ubi definit physicus, ibi incipit medicus. Sed in his ipsis physicis, præsertim in doctrinâ de animâ, nonnullæ quæstiones occurrent, quæ ipsis theologis magis inservient, quam medicorum filiis.

§. 6.

Si quis igitur l. per se videt, l. per præceptores suos addiscit, quænam in philosophicis ad scopum suum magis sint accommodata, non tantum in iis animo infigendis eò majus navabit studium, sed & in

& in iis excerpendis eò intentiori cum curâ versabitur.

§. 7.

Quomodocunque autem quis excerpserit philosophica, videat, ne id confuse faciat, h. e. non omnia referat promiscue sub unum titulum: sed (1) generalem titulum constituendo & (2) speciales subjungendo, omnem suum thesaurum in certas classes distribuat.

§. 8.

E. g. Qui in metaphysicis de causa finali quid excerpere studuerit, non indiscriminatim omnia, quæ de hac causa legit, in excerpta sua referat; nempe ut primò aliquid annotet de causa finali in genere; mox de fine cuius & cui, tum de fine interno & externo; mox iterum aliquid de causa finali in genere, denuo post hæc aliquid de fine interno & externo &c.

§. 9.

Nam si ita sese in excerpendo quis gesserit, multum temporis nec parum laboris consumetur, hæc, quæ tam confuse sunt congesta, in unum acervum colligere si quis velit.

§. 10.

Quapropter primum generalem titulum scribemus majusculis literis :

FINALIS CAUSA.

Tum relicto spatio, prout se offerent, quæ de specialibus finis distinctionibus reperimus, sub specialibus titulis consignamus, ubi in primis hoc instar arcani observare licuerit, ut, si quæ nobis obvenerint in legendis scriptis, quæ metaphysica non tractant dedita opera, attamen de rebus metaphysicis memorabilia quædam afferunt, eò diligentius annotentur.

II.

Exemplo ea, quæ diximus, conabimur illustrare. Metaphysicos omnes de causa finali agere, notum est, eoque etiam recurrere solemus, si qua opus fuerit de hac material. disputationem aut excercitationem conscribere, aut opponendi officio defungi. At si forsan B. Musæus noster in scriptis theologicis tractaverit aliquid de causa finali in genere l. in specie, id eò studiosius suo loco notabimus, quod alius, qui in Musæi scriptis legendis non adeò versatus est, forte non putet fore, ut ibidem hujusmodi aliquid extet. Et

D

solent

solent sæpius , quæ sic dispersa sunt per varia scripta , rara admodum & præclara esse. Quamobrem illud monitum non per philosophica tantum excerpta, sed per omne excerpenti genus , suam diffundet utilitatem.

§. 12.

Statim post generalem titulum causæ finalis , spatium quoddam relinqui potest, in quo consignentur autores, præsertim rariores , vel & disputationes , dissertationes, & quæ de eâ sunt conscripta. Idem faciendum est in specialioribus titulis , qui distinctiones causæ finalis proferent.

§. 13.

In quæstionibus, ad hanc l. illam finis distinctionem pertinentibus eodem modo quis se geret , fictamen , ut quandoque non scribat tantum nomina autorum, qui de iis agant, sed certum spatiolum relinquat iis , qui eam affirment , & certum itidem spatiolum iis , qui eandem negent. Hoc institutum eò conducet , ut extemplo , si nobis una harum sententiarum l. confirmanda l. confutanda sit , sciamus, quos scriptores debeamus evolvere.

§. 14.

§. 14.

Interdum etiam, præsertim si scriptores ipsos, ex quibus excerpimus, non possidemus, rationes affirmandi & negandi brevissimis addere possumus.

§. 15.

Atque hunc ad modum aliquis non in metaphysicis tantum, sed in reliquis omnibus philosophiæ partibus summo cum fructu versabitur.

§. 16.

Eodem modo se res habet in rebus philologicis, & ad variam eruditionem spectantibus. Nam sæpius unus titulus generalis habebit non tantum specialia lemmata philologica, sed & philosophica, imò nonnunquam theologica, juridica & medica; & major titulorum specialium series ex hoc l. illo studio in uniuscujusque excerptis apparebit, quo quis uni l. pluribus horum studiorum magis est addictus.

§. 17.

Hoc tamen adhuc est monendum, quod nonnullæ res, pro diverso considerandi modo, nunc ad hanc nunc ad illam philosophiæ partem, nunc ad superiores facultates pertineant: quæ in

excerptis nostris , si in uno aliquo volumine maximam illorum partem habebimus , (aliter se res habet , si ad compendium l. systema nostrum aliquid referimus , aut singularia in hac l. illa philosophiæ parte & in superioribus facultatibus excerptorum volumina habemus) non sunt operosè distingvendæ , sed sub uno titulo generali , specialibus titulis distincto , comprehendendi possunt. Nam iudicium utentis singula distingvet , & quorum unumquodque spectet , docebit.

CAP. X.

De excerptis rerum philologicarum.

§. I.

Quid sit philologia , & circa quæ occupetur , varia sunt doctorum virorum opiniones , quæ tantum abest ut examinare velimus , ut neque recensere nobis sit in animo. Legi hac de re possunt Gvilielmi Budæi de philologiâ libri duo. Waizii dissertatio de philologiâ , & imprimis Gerhardi Iohannis Vossii singularis de philologiâ liber.

§. 2.

Gabriel Naudæus in syntagmate suo de studio liberali ad universam philologiam novem capita requirit (1) linguarum notitiam (2) eloquentiam (3) poëticen (4) geographiam (5) chronologiam (6) historiam (7) antiquitates (8) fabulas (9) criticam.

Hanc divisionem si intuemur, quam latè patens sit philologiæ campus, & quam multa in philologicis excerpenda, utiqve videmus. Attamen quia pleraq; ad linguas quæ spectant, lexicis adscribi; quæ ad eloquentiam & poëticen pertinent, ad phrasas & formulas tam oratorias tam poëticas referri possunt; restat ut de reliquis, nempe geographicis, chronologicis, historia, antiquitatibus, fabulis & criticis aliquid dicamus.

Non erimus jam solliciti, quam bene hic geographica & chronologica ab historicis distinguat Naudæus: cum aliàs certum sit, quod studium historicum tam geographiam quam chronologiam suo complectatur ambitu; imò ad id etiam

antiquitates, quin & fabulæ referri possunt; quæ in ipsius Vossii sententia est de philol. cap. X.

§. 5.

Sufficiat id paucis tetigisse, quod historia strictè sic dicta τὸ ἀνθρώπινον ἔργον s. actiones humanas attendat: geographiatotius orbis situm ob oculos nobis ponat; chronologia temporum rationem habeat.

§. 6.

Cæterum quomodo in historicis, geographicis & chronologicis excerpendis aliquis se gerere possit ac debeat, nunc breviter ostendam.

§. 7.

Qui lexicon habet nominibus propriis distinctum aut singulare nominum priorum dictionarium, is nisi multa velit excerpere in his studiis, vel ad marginem lexici, quæ in eodem non extant, memorabilia referet; vel si quis chartæ vacuæ ad calcem lexici, quæ compingi potest, observatu digna inscribere maluerit, in ipso saltem lexico notabit locum, ad quem hæc vel illa observatio pertineat: estque hic eadem methodus, quam

quam in nominibus appellativis observandam esse svasimus. e. g. ubi de Iulio Cæsare, Theodosio, Iuliano, Pompejo, M. Crasso, Peloponneso, Corintho, Constantinopoli, Persèpoli &c. observatu digna in lectione historicorum aut aliorum etiam scriptorum occurrunt, brevibus ibidem in lexico, ubi horum nominum priorum explicatio habetur, sunt notanda, aut lexico adscribenda est illa pagina, quæ in ad finem lexici nostram observationem consignavimus. Ut adeò dictionarium nostrum sit nobis instar indicis super nostras observationes.

§. 8.

Cui verò tale lexicon non est ad manus, aut aliàs non est volupe hanc viam sequi, is in excerptorum miscellaneorum volumine instar tituli generalis notabit nomen proprium, ac deinceps ea, quæ de hoc proprio nomine reperit, in distinctos speciales titulos dividet.

§. 9.

Quoniam autem multa reperiuntur in historicis, quæ commodè ad illustranda ac confirmanda axiomata ethica & poli-

tica adhiberi possunt , fatius est , ut illa ad proprium suum referantur locum , quam ut sub nominibus propriis eadem tractentur. Si quando tamen singularia fuerint , nihil refert , quo minus utroque loco consignentur.

§. 10.

Qui in chronologicis sollicitius versari cupiunt , quæstiones aliaque dubia chronologica vel in certum librum , vel ad tabulas chronologicas , vel ad compendia aut systemata chronologica secundum seculorum seriem referent.

§. 11.

Antiquitatum veterum tam sacrarum quam externarum cognitio jucundissima æque ac utilissima , suumque fructum per varia doctrinæ genera diffundit. Quisquis igitur in iis excerpendis collocabit operam , sub titulo generali , sed specialibus identidem distincto , indies augebit sua collectanea e. g. in antiquitatibus externis sub his & similibus titulis generalibus : *Capitolium , Curia Romana , Dictator , Censores , Triumphus , Ludi Circenses , Ludi Seculares , Bacchanalia &c.* multa referri possunt singularia. Idem ali-

aliquis faciet in his & geminis antiquitatibus sacris hebraicis : *Tabernaculum Mosaicum, Templum Hierosolymitanum, Pontifex Maximus Hebræorum, Circumcisio, Agnus Paschalis, Synagoga, supplicia Hebræorum capitalia.* Pari modo aliquis se gesserit in his atque aliis antiquitatibus veterum christianorum : *Altaria, ritus baptismales, Calumniæ paganorum in veteres Christianos, Cantica veteris ecclesiæ, Catechumeni, Conciones primitivæ ecclesiæ, disciplina ecclesiastica, epistolæ ecclesiasticæ &c.*

§. 12.

De fabulis non est cur exquisitius nunc agam, cum paucos hodie reperias, qui iis perlegendis & recensendis ament vacare. Attamen quia ad philologiam spectat illarum enarratio, & sine earum cognitione in poetarum, imò & aliorum scriptorum veterum lectione feliciter progredi non licet, non planè sicco pede præterire eas volui, svasorqve sum, ut quando aliquis summa illarum capita ex elucidario poetico aut alio ejusmodi scripto hauserit, l. ad hos libellos, l. si mavult, ad lexicon rariores observationes in hoc studi-

studiorum genere transferat, aut his etiam annotationibus miscellanea sua excerpta distinguat.

§. 13.

Denique hic aliquid dicendum est de criticis excerptis. Quod si autem critica est illa pars philologiæ, quæ de cunctis scriptoribus, præcipuè poëtis, iudicium præmittit; neque id universè modo, sed etiam de singulis, quæ in eis legendis veniunt in controversiam; excerpta Critica partim ad singulorum nominum tam propriorum quam appellativorum explicationem, partim ad reliqua, de quibus diximus, excerpta philologica pertinebunt. Quomodo tamen separatim quis iudicia de poëtis, aliisque scriptoribus ad unum omnibus, colligere possit, de eo, cum de singularibus quibusdam excerptis agemus, erit dicendum.

CAP. XI.

De excerptis theologicis.

§. 1.

HAec non sunt unius generis. Alia enim exegetica, alia theoretica, alia denique practica constitui possunt.

§. 2.

§. 2.

In exegeticis methodus mea talis est. Si offertur mihi dicti alicujus biblici explicatio, ubicunque talem repererim, in margine singularis, hunc in finem confecti, voluminis manuscripti annoto librum, caput, versum ex bibliis. In medio paginae l. paucissimis interpretationem dicti consigno, una cum auctoris, ex quo desumo observationem, nomine, libro, capite & pagina. In bibliis verò meis minio subduco locum, addoque manuscripti mei paginam, in qua reperitur illius dicti explicatio. Perinde autem est, si manuscriptum tuum in 4to five in 8vo complices: in folio non equidem essem svasor. Porro excerpta illa exegetica in manuscripto per A, B, C, D, poteris distinguere; ut A designet primam observationem paginae, B secundam, C tertiam, D quartam & deinceps. In hac re totius negotii cardo versatur.

§. 3.

Theoretica excerpta, in quibus polemica potissimum consignantur, plerique secundum ordinem, quem B. B. Hutterus aut Gerhardus in LL. theologicis observa-

fervarunt , conscribenda esse censent. Quamquam is etiam arbitrarius esse possit, si modo indice legitimo excerpta sint instructa. Quod si verò prior modus placuerit, non essem autor, ut integri chartæ scapi compingerentur, sed singulis locis duobus vel tres assignari poterunt quaterniones, quibus scriptione repletis plures procedente tempore jungantur. Neque tamen quaterniones scriptione plenos dum commemoro, ita intelligi velim, ac si statim omnia undique sint manuscriptis obruenda, ut nihil spatii sit reliquum; singulis enim quæstionibus imò argumentis etiam sui sunt tribuendi loculi, qui sensim & pedetentim, accedente præsertim lectione sedulâ impleantur, in quorum locorum, ut ita loquar, structurâ non leve excerptorum momentum situm est. In primis autem cavendum ne omnia protrita omnibusque obvia consignemus, sed difficiliora, rariora, ab aliis prætermissa, siquidem occurrant.

§. 4.

De theoreticis excerptis pro instituto satis. Pergo nunc ad practica. Hæc plurimi secundum catechesin construenda statu-

statuunt, ut in promptu habeant dicta biblica, & exempla quibus virtutes commendent & vitia vituperent, & alia, quæ praxi inserviunt, congerant. Ejusmodi ordinem subministravit B. Gerhardus in schola pietatis, cujus etiam ductum B. parens meus est secutus. Dresdæ etiam hoc seculo an. VII. prodiit index geminus thesauro LL. communium theologorum præmittendus una cum hypotyposi, in qua simplicioribus LL. colligendorum ratio monstratur in gratiam & usum studiosorum theol. concinnatus & M. Polycarpo, D. Polycarpi Lyseri filio, Tubingam studiorum suorum confirmandorum gratiâ proficiscenti, propem- tici loco ab amico dedicatus. Prior index ostendit, quomodo LL. communes secundum seriem catecheticae sint colligendi, ipsosque titulos repræsentat, alter index seriem observat alphabeticam. Verum enim verò si modo index recte se habuerit, perinde est, quæ methodo scribantur, imò promiscua illa scriptio præ alterâ illa catechetica mihi videtur commodior. Promiscuam enim scripturam dum nomino, non confusam & in-

& inordinatam intelligo , sed id tantum designare volo , nihil referre , quis titulus generalis præcedat , quisve sequatur, modo speciales tituli sub generalibus illis probè distinguantur , nec omnia in unam massam constipentur. Hi autem speciales tituli instar thesium constituen-di sunt , quorum singuli singulis respondeant enthymematibus , e. g. sub titulo generali castitatis hi & sequentes alii disponentur tituli. e. g. *castitas virtus pulcherrima , Deo maximopere placet ; eâ delectantur angeli , à prudentioribus ethnicis laudata , ab iisdem exercita , sanitatis conservatrix &c.* Sub titulo impuditiæ hi & sequentes tituli speciales locum habebunt : *Impudicitia vitium deterrimum , Deo exosum , angelis abominatio , ethnicis vituperatum , variorum morborum mater &c.*

§. 5.

Singulis thesibus mediocre tribuatur spatium , cui autorum nomina & loca inscribantur. Si ipsos non possides autores , & de iis in potestatem tuam redigendis desperas , selectiora excerpantur. Aliàs ut in universum fuit monitum , ita
hic

hic speciatiim repetendum, ne multa exscribamus. Tempus enim labitur, & decem pluresque lineolas prius legimus, quam unam scribamus. Si tamen in paucis verbis rei cardo versabitur, ne incommode exscribantur, ne tempus, quod libris è scriniis petendis datur, pereat.

CAP. XII.

De excerptis juridicis & medicis.

§. I.

Quoniam corpus juris tam civilis quam canonici idem est Ictorum filiis, quam SS. biblia theologis, & id propter iisdem.

nocturna versanda manu, versanda diurna,

sua sor sum, ut si aliquis nonnulla observaverit ad illustrationem corporis juris civilis pertinentia à Godofredo l. modio prætermissa, l. ad corpus juris canonici spectantia à Casp. Zieglero omissa, ea referat in certum librum, qui quodammodo respondeat illi libro, in quo theologiae cultorem exegetica colligere debere

osten-

ostensum est. Nam in margine notari potest liber, titulus, lex, paragraphus, de quo aliquid observamus. In medio v. chartæ scribenda sunt ea, quæ ad ipsius loci illustrationem pertinent, addito auctore & loco ubi illa extat observatio. Corpus enim juris potest esse instar indicis super has observationes, dum in margine pagina manuscripti notatur, ubi consignata est illa observatio. Hanc certè methodum multò commodiorem esse existimo, quam si quis margini ipsius corporis juris has observationes alleverit.

§. 2.

Deinde quoniam multum conducit jurisprudentiæ cultori significationes vocum juridicarum nosse, autor sum, ut quis in tempore sibi de lexico quodam juridico prospiciat, & ad illud referat, quæ in hoc genere observata à lexicographo sunt prætermissa. Commendari autem solent præ cæteris lexica juridica Scharffii & Calvinii. Nam licet Brissonianum etiam præclarum sit, admodum tamen est imperfectum, & magis in antiquitatibus juridicis, quam in iis, quæ ad praxin pertinent, occupatum est.

§. 3. In

§. 3.

In cæteris non alia forte methodus est in colligendis excerptis juridicis, quam in theologicis aliisque studiis, ut scil. sub uno titulo generali, in speciales iterum distributo, ea congerantur, quæ aliquis in hoc studio sibi fore putat usui, neque opus esse existimo, ut id inculcem pluribus. Legi interea possunt, quæ de excerptis juridicis Ieremias Drexelius Aurifod: lib. II. cap. x. §. 2. differit.

§. 4.

Quandoquidem tamen multi hodie ex Ictis politica obeunt munera, ipsa docet ratio, quo jurisprudentiæ studiosi in tempore solliciti sint de excerptis politicis. Præterea, quia sæpiuscule ab illis habendæ sunt orationes politicæ, s. latine s. germanicè conscriptæ; non parum etiam ipsos juverit Christiani Weisii liber, quem inscripsit *den politischen Redner*.

§. 5.

De excerptis medicis hoc habeo dicere, quod sibi quis in tempore notitiam comparare debeat librorum variorum, qui de variis humani corporis morbis eorundemque curâ scripserunt. Quomodo au-
E tem

tem per breve temporis spatium sibi tam medicinæ cultor, quam cæteris facultatibus addictus, magnam parare possit librorum cognitionem, brevi ostendam in singulari collegio de paranda librorum cognitione. Commendaverim tamen præ cæteris Georgii Waltheri medici Lignizensis sylvam medicam, quam aliquis per additiones & supplementa, librorum præsertim aliorumque scriptorum noviter editorum, augere poterit.

§. 6.

Post illa, quoniam in singularibus, ut vulgo vocantur, receptis, magna medici consistit felicitas, omnem movebit lapidem juvenis medicinæ addictus, ut talia investiget, & in certum librum referat. Id quod promiscuè potest fieri, modo in indice notetur, quem contra morbum hæc l. ista recepta faciant. Atq; hoc intelligendum est de ejusmodi receptis, quæ non putamus typis exscripta esse. Nam si vel in disputationibus l. in aliis scriptis medicis ejusmodi recepta consignata sunt, non opus est, ut scribantur integra: sed locus tantum ubi extant, vel in libro illo receptorum

ptorum, l. in alio excerptorum medicorum libro annotare poterit.

§. 7.

Si cui autem promiscua & tumultuaria excerptendi ratio, medico certe studiose vitanda erit. Quia n. interdum ad ægrotos repente citantur, ac tum non superat illis tantum temporis, ut varios libros consulant; si ordinatim conscripta haberint excerpta medica, magno id ipsis fuerit levamini. Quamobrem morbi non tantum probè sunt distinguendi, sed & specialia, quæ de morbis occurrunt, in certas classes sunt distribuenda. Non ergo promiscuè ad titulum *Febris*, quæcunque de febribus legeris, sunt referenda, sed, quæ de febris quotidiana, de febris tertiana, de quar-tanâ, de febris duplici & triplici, de febribus malignis &c. occurrunt, distinguenda, ut & specialia porro, ad singularem harum febrium naturam & medelam spectantia, sunt separatim sub specialibus titulis annotanda.

CAP. XIII.

De Excerptis quibusdam singularibus.

§. I.

Postquam a. Drexelius triplicis generis exempla, lemmata videlicet, adversaria ac historica proposuit, parte III. c. I. & seqq. singularia quædam tradit excerpta à se observari solita, quæ singulares appellat industrias. Ad hujus imitationem nos quoque nonnulla excerpenti genera trademus, in quibus singulariter quis occupatus esse possit.

§. 2.

Ut autem appareat, nostra à Drexelianis differre, brevibus singularium illarum, à Drexelio propositarum, industriarum indicem afferemus (1) Res nummaria cum suo indice (2) Lusus urbani, facetiæ, sales & joci (3) epitome in Cæsarem, Livium, Tacitum, Svetonium, Sallustium, Curtium, Cæsarem, Senecam, utrumque Plinium, Lipsium. (4) Duplicis ordinis profani & sacri excerpta. (5) Loci communes solutæ ac ligatæ orationis

nis. (6) Verborum & sententiarum excerpta (7) Miscellæ eruditionis excerpta.

§ 3.

Quod ad tria priora singularis industriæ specimina attinet, fateor, eadem separatis libellis non incommode posse tractari. Neque tamen video, cur aliquis illos autores, quos à capite ad calcem excerptis, in singulare redigat compendium; cum jam omnia beneficio excerptorum in succum, quod ajunt, & sanguinem redegerit. Fieri tamen potest, ut nunc hoc, nunc illud scriptum nobis præ cæteris placeat, aut scopo nostro credamus inservitutum, ac id propter in compendium velimus redigere. Cæterum ad quatuor posteriora non opus putaverim novâ nos indigere industriâ. Nam sacra excerpta maximam partem pertinent ad theologica; profana verò l. ad verba, l. ad phrasas & formulas, l. ad res referentur; in quibus quomodo nos gerere debeamus, abundè à nobis in superiori ostensum est. Quomodo item loci communes & solutæ & ligatæ orationis, verborum item & sententiarum excerpta sint constituenda, itidem recensuimus.

fuimus. Denique miscellæ eruditionis excerpta ad tres classes commodissimè referentur : ut non sit necessum, peculi-
ares libros in hunc usum conficere. e. g. Drexelius scribit, se in hunc librum con-
geffisse singularia quædam ab aliquibus nunquam facta, e. g. qui nunquam
mentiti, qui nunquam irati, qui nun-
quam juraverint, nunquam riserint, fle-
verint, sitiverint; Qui nil cocti ederint,
è mensâ nunquam saturi abierint, nun-
quam litigaverint, nunquam laverint,
dormientes nunquam jacuerint.

§. 4.

Verum quid vetat hæc retulisse l. ad
tit. mendacii, iræ, juramenti, risus,
fletus, cibi, voracitatis, litigium, lo-
tionis, somni? item ad tit. *Nunquam*;
quam hæc & similia singulari libro con-
vasare. De poculis multa eodem loco
proponit Drexelius, quæ non video,
cur non in realibus, sub tit. De poculis,
commodius conspiciantur, quam in hoc
singulari libro: ut taceam nimis pro-
miscuè lemmata ista congesta esse, &
multo distinctius à diligenti homine
tractari posse.

§. 5. Nos

§. 5.

Nos igitur, missis singularibus Drexe-
 lii speciminibus, alia quædam afferemus.
 Et (1.) quidem observari merebitur hoc
 generale monitum : De quacunque re
 plurima colligere apud animum consti-
 tuiſti, eidem certum assigna libellum :
 qui, perinde fuerit, ſ. formâ 4ta, ſ. 8va, ſ.
 etiam oblongâ, & ut vulgo ajunt, in folio,
 fuerit complicatus. Nullum mihi est du-
 bium, quin illud observarint præclarissimi
 viri, qui de singularibus & rarioribus ar-
 gumentis præclaros passim conscripsere
 libros, utpote de aleâ, altaribus, annulis,
 barbâ, bacchanalibus, campanis, capito-
 lio Romano, cerevifiâ, conviviiis, coro-
 nis, cruce, donariis ſ. tabellis votivis, fu-
 neribus, navibus, nucibus, ostracismo,
 penula, saltatione, strenis, torqvibus, ve-
 stibus.

§. 6.

Poterit igitur aliquis maturè sibi unum
 aut plura argumenta feligere, de quibus
 multa excerpant, ut l. de iis disputatio-
 nes, dissertationes, aut libellos, ali-
 quando concinnet. Sic ego mihi præter
 alia, januas veterum & cruciatus marty-

rum , de quibus singulares libri prodierunt , nuptias veterum Romanorum, calceos veterum, sagittas & sagittarios veterum, zonam antiquorum, lectores & lectiones primitivæ ecclesiæ, & plura alia, selegi, de quibus, si Deus vitam, valetudinem & otium indulserit, singulares libros edere constitui. Et licet jam de nuptiis Barnabas Briffonius, de calceis Benedictus Balduinus singularibus egerint libellis, non parvum tamen post illorum messem mihi relictum spicilegium, imò (quod absque jactantiâ dixerim) collectanea mea ita esse comparata, ut pro messe meâ nonnullorum scripta instar spicilegii sint reputanda, affirmare audeo.

§. 7.

Qui autem de talibus singularibus materiis quædam vult colligere, ante omnia sollicitus esse debet, annon alius easdem dextrè pertractaverit : id enim si est, cui usui dicta denuò dicere, & quod est in in proverbio, post Homerum scribere iliada. Si verò alii non tam plenè argumentum illud pertractarunt, præ cæteris, quæ ab iis sunt prætermissa, observabi-

vabimus, eorumque, si qui fuerint, errores manifestè emendabimus. Si cui unius alicujus s. veteris s. recentioris alicujus scriptoris stylus salivam moverit, ut ad hujus similitudinem epistolas, orationes, dialogos, historias aliaque scribere gestiat, is excerptis ex hoc autore singularem attribuere poterit librum. At verò excerptendi ratio non differet ab eâ, quam supra inculcavimus, nisi quod omnia multò sollicitius, prope dixerim superstitiosius, sint excerptenda.

§. 8.

De singularibus materiis ex antiquitate jam jam diximus: si quis tamen totam antiquitatem s. externam s. sacram aggredi conatur, is ad Rosinum à Dempstero locupletatum, l. Kippingii recensum antiquitatum Romanarum, l. Iosuae Arndii lexicon antiquitatum ecclesiasticarum, l. Zimmermanni commentarium ad Tertulliani dictum: *Fiunt non nascuntur Christiani*, sua excerpta instruat.

§. 9.

Non autem puto opus esse, ut quis chartâ vacuâ hos similesque libros distingvat, sed vel in fine horum librorum chartam

mundam compingi curabit, l. alias in singularibus libellis antiquitates ab iisdem prætermittas annotabit. Ego quidem Rosino meo chartam puram curavi infingendam : sed diu est, quod hujus me pœniteat instituti. Licet enim non pauca in antiquitatibus Romanis congesserim à Rosino & Dempstero prætermittas ; in longè tamen pluribus locis nil nisi chartam puram conspicio, nec unquam puto fore, ut omnia manuscriptis notis repleantur.

§. 10.

Quia verò cognitio de vitâ & scriptis eruditorum virorum insignem per omnem vitam habet usum, suosque fructus in omne literarum genus diffundit, singularis industriæ specimen fuerit, si quis librum confecerit, notitiam omnis generis scriptorum exhibentem. Quo in quam ego hætenus observaverim methodum, citra invidiam aperiam. Cum adhuc in patriâ scholâ Lüneburgensi versarer, ductu B. patris mei Tobiaë Magiri ἐπονομολόγιον criticum chartâ mundâ feci distingvendum, ut scilicet ad illud alia elogia (nam in his potissimum versatur cardo

do libri) transcriberem. Hic labor, quem in scholâ Lubecensi continuavi, pedetentim crevit, sic ut post triennium nulla fermè esset pagina, quâ in non aliquid mearum observatiuncularum extaret. Longè autem major huic libro facta est accessio, postquam non elogia modo, sed alia quævis, ad notitiam clarorum virorum & ab iis confectorum scriptorum pertinentia, colligere cœpi, ut adeò, illa in publicum si dare sustinerem, triplo majus corpus, quam illud est Magiri, facile liceret conscribere.

§. II.

Præterea Georgius Matthias König, professor Altorffinus anno MDCCLXXVIII. edidit bibliothecam veterem & novam, in quâ Hebræorum, Chaldæorum, Syrorum, Arabum, Persarum, AEgyptiorum, Græcorum & Latinorum per universum terrarum orbem scriptorum, theologorum, Ictorum, medicorum, philosophorum, historicorum, geographorum, philologorum, oratorum, poëtarum, patria, ætas, nomina, libri, sæpius etiam eruditorum de iis elogia, testimonia & iudicia, summa fide atque diligentia ex quotidiana

tidianâ autorum lectione deprompta, à primâ mundi origine ad annum usque laudatum MDCLXXVIII. ordine alphabetico digesta, gratissimâ brevitate recensentur & exhibentur. Hunc librum feci chartâ mundâ distinguendum, ac subinde soleo ad illum colligere non tam judicia, quam libros & scripta, ab autore prætermissa, aut quæ post annum dictum prodiere. Quod si igitur hanc viam velit aliquis sequi, aut instar indicis tantum habere Königium, & in singulari libro alio hæc & talia habere, perinde id fuerit: certe unumquemque hac de re docebit studiorum scopus, l. ex his studiis concepta delectatio. Quod si v. hic labor alicui fortassis nimis diffusus videbitur, is certum genus scriptorum eligat. Sed tum ante omnia certam sibi notitiam paret plerorumque illorum autorum, qui idem jam tractârunt argumentum, ne sc. ab aliis jam collecta colligat, & quod est in proverbio, actum agat. De his autem scriptoribus brevi, Deo volente, peculiari diatriba, de cognitione librorum parandâ, agemus.

§. 12.

Præterea aliquis sibi in tempore destinare potest s. unum s. plures scriptores veteres, quos commentariis illustrandos sibi sumat, & ad eos, quæcunque ad eorum expositionem, ad uberiores illustrationem tam in stylo quam in rebus ipsis pertinere videbuntur, referat. Hoc modo eqvidem jam à pluribus retro annis Iustinum historicum selegi, ac speciminis loco exercitationes in librum primum publicæ disquisitioni, sub illustris viri Hermannii Conringii præsidio, expositas Helmstadii in lucem dedi: ac porro in hac academia aliquot exercitationes in librum II. conscripsi, quarum plures fortassis cum tempore sequentur. Tum verò, quia in Salfeldensi scholâ eclogas Virgilii interpretatus sum, non cessavi ad eosdem plures colligere observationes, quæ forsàn modico libello suffecerint.

§. 13.

Si cui autem externus scriptor displicet, is christianum quendam in manus sumat, & præsertim unum atque alterum ex antiquorum patrum scriptis. Nam certè inter hos nonnulli sunt, qui
doctos

doctos desiderent interpretes. Imò l. quis librum quendam biblicum præ cæteris sibi poterit eligere, ad quem colligat, quæ ad ejus illustrationem fecerint, modo prius sibi conquisiverit notitiam illorum scriptorum, qui in sacræ scripturæ librum commentati sunt. Quæ notitia unde sit haurienda, itidem, volente Deo, in collegio de notitiâ librorum aperiemus.

§. 14.

Dispositionem in his si quis à me quæfiverit, non aliam in sacris commendo, quam quæ in exegeticis jam tum est ostensa; nisi forte quis in singulari libello hæc voluerit consignare, ac tum forte singula libri sacri capita & versus poterit numerare in singulari chartâ, & ad hos numeros paginas & partes paginarum suorum excerptorum annotare. Idem aliquis facere poterit in scriptoribus externis, quorum plerique in capita & paragraphos sunt distincti. Si quis tamen etiam ad marginem horum scriptorum voluerit notare paginas excerptorum, nequaquam prohibuerim. Geminum in modum aliquis se gerere potest in commentatione

ad

ad certum juris titulum , eundemque prout est in leges distinctus, ita etiam instar indicis habere hos distinctos titulos, ad quos scribi possint excerptorum nostrorum paginae.

§. 15.

Historica quomodo esse debeant excerpta, jam supra à me ostensum est singulariter. Quisquis verò s. in externâ s. in ecclesiasticâ historiâ longè plurima cupit excerptare, & in studio historico excellere, is seligat sibi certum autorem, qui historiam secundum seculorum seriem dextrè pertractârit, & ad hunc ea referat, quæ l. breviter sunt tacta, l. ab autore planè prætermissa. Si quis enim vel sedulo urserit per modici temporis spatium, non modicum sibi comparabit in historicis thesaurum. At enim si ejusmodi liber, ad quem historica collegerit, non fuerit instructus certo indice, novum conficiat necesse est, aut si habuerit talem, eundem diligenter suppleverit.

§. 16.

Si quis singularis alicujus provinciæ, regni, ducatus, comitatus, episcopatus, aut etiam urbis, ac patriæ inprimis,

mis , l. cujus historia nobis præ cæteris debet esse commendata, singulariter velit colligere ; is promiscuè quidem, quæcunque se obtulerint , in certo libello annotabit , sed super illum ut indicem conficiat , necessum est. Hic duplex esse potest , alter alphabeticus, rerum scil. præcipuarum , alter annorum , incipiens ab extremis antiquitatibus, & in suâ ætate definens. Imò verò quam diu vixerit , memorabilia , quæ suâ ætate accidunt , in librum hunc , vel etiam in indicem referre poterit. Hoc modo aliquis cum tempore magnam sibi rerum patriarum notitiam comparabit , ac porro bonum se patriæ civem tam in sacro quam in civili munere præstabit. Et ut verum fatear , ipse huic viæ hætenus institi tam in historiâ Thuringica , quam in pluribus aliis , quarum specimina non pauca proximis his annis prodierunt.

§. 17.

Singularis porro industriæ in historiis specimen erit , si quis diligenter annotaverit , quid singulis totius vertentis anni diebus præ cæteris memorabile gestum , quam illustres clarique viri hoc
vel

vel isto die nati, qvinam denati, qvinam sepulti, qvænam in politia ecclesiastica & civili mutatio, qvænam prospera, qvinam casus tragici acciderint, & ejusmodi alia. Facit id mirificè ad jucundas in conviviiis aliisque congressibus narrationes, & in ipsis concionibus sacris interdum locum habet. Qvoniam autem jam tum in hoc genere prodiit calendarium historicum Pauli Eberi, idque sic concinnatum est, ut plura adscribi possint, idem ad hoc institutum adhibere possunt ii, qui his studiis delectantur. Mihi præ cæteris placuit editio V Vittebergensis anni MDLXXIX apud hæredes Iohannis Cratonis excusa in 4to, quæ an majorem postea accessionem acceperit, ambigo.

§. 18.

Aliud porro specimen fuerit, conficere bibliothecam geographicam, h. e. scriptores consignare, qui de quavis regione, illustribus etiam urbibus, fluminibus, academiis &c. scripserunt: Quo in

F

gene-

genere non levis mihi apparatus ad Philippi Cluverii introductionem in universam geographiam, à Bunone locupletatam, est congestus.

§. 19.

Ad singularis etiam industriæ specimina referam illum excerpenti modum in politicis de rerumpublicarum variarum cognitione ab Hermanno Conringio cominendatum in collegio manuscripto de rebuspublicis principalioribus, exceptâ Germaniâ, quem ipsis illustris viri verbis latino Germanicis dabo. *Autor etiam non possum non esse, ut faciatis vobis adversaria, inque iis omnia notetis, quæ ad rerumpublicarum notitiam notatu digna leguntur & audiuntur. Debent autem illa adversaria hoc modo & hac ratione confici: Daß man nemlich ein oder zwey Buch Papier einhefften lasse/ rudi adhuc forma, und nehme einen Bogen zu einen Titul / und notire darauff einer jeden republic - Nahmen / darnach schreibe die notatu digna cujuslibet reipublicæ. Ist der Bogen voll / heffte ich einen andern zwischen*

schen ein / oder nehme einen andern ausser
 Ordnung / weil hierzu gar keine Ordnung
 nöhtig ist. *Ad marginem notari potest
 summa pagina. Si itaque tali modo insti-
 tuatur via ad cognitionem hanc ducens,
 brevitatis spatium thesaurum magnum,
 & accuratam omnium rerum publicarum
 cognitionem, comparare sibi aliquis pote-
 rit. Poterit insuper cum magnâ admi-
 ratione de rebus publicis omnibus differere.
 Et ad hunc modum ego admodum adoles-
 cens mea adversaria institui, & alios
 etiam id docui, qui dein magnas mihi ege-
 runt gratias. Et novi, quod hoc modo sibi
 compararint ingentem & mirandam o-
 mnium rerum publicarum cognitionem.
 Quò autem cognitio alicujus reipublicæ
 alicui magis est necessaria, eò major etiam
 ejus cura est habenda. Initio quidem illa
 videntur esse rudia, sed opus est diligentia
 & accurata lectione, tùm poterit sibi quis
 omnium rerum publicarum cognitionem
 insignem comparare. Credite mihi ex-
 perto, & aliis viris doctissimis. Hæc
 Conringius.*

§. 20.

Peregrinantibus omninò opus est his
 F 2 adver-

adversariis, quia ordinaria excerpta non facile possunt circumferri, neque opportunitatem habent loci l. temporis, ut possint audita, l. visa & lecta ad certos suos titulos referre. Itaque promiscuè scribant hæc in adversariis, addito anno, mense, die, itidem nomine urbis, pagi, templi aut etiam domus, in quibus aliquid observarunt. Quod si quis etiam velit pro singulis regnis & provinciis novum volumen adversariorum facere, si præsertim diu ibi moretur, id sanè fuerit utilissimum. e. g. adversaria Angliæ, Galliæ, Italiæ, Hollandiæ &c. In margine autem horum adversariorum ad singulas observationes breves tituli, summam rei complexi, consignentur. Neque porro opus fuerit, integras observationes transcribere in excerptorum libros, sed suffecerit sub suis titulis tantum paginas adversariorum notare.

§. 21.

Atque hic diatribæ nostræ de methodo excerptendi finis esto. Promisso me fecisse

fecisse satis , nullus dubito affirmare ,
nulla enim in his arcanis , quantum e-
quidem in illa penetrare potui , celavi ;
omnia candidè citra invidiam exposui.
Faxit Deus ut ad sui nominis gloriam &
studiorum nostrorum incremen-
tum vergant , id quod ex toto
pectore precor.

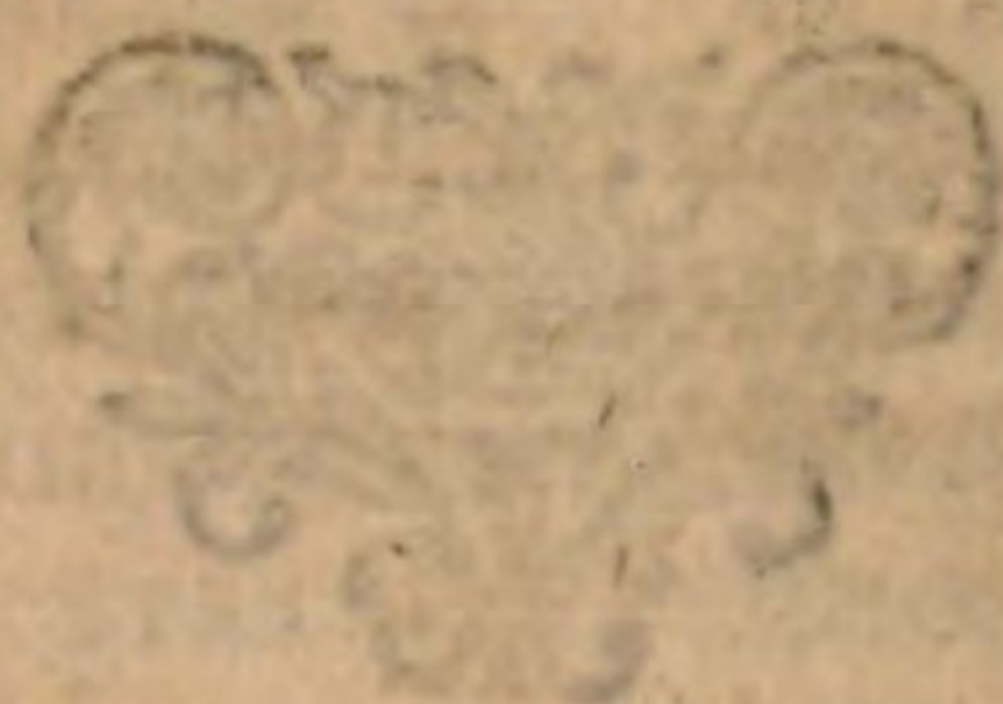
F I N I S.

INDEX

facile satis, nullo cubito volumina
tuta erant in his alicui, puerum
videtur in illa pueritate potius, cessat
omnia candido ceteris invidiam expoli
tante luce ut ad illi dominis gloria
nobilitatem nostrum innotum
tam videntur id quod ex toto
pessore pector.

F. I. N. I. 2.

INDEX RERUM ET AUTORUM.

A.

A ccclamandi formulæ. p. 38.	
Actum non est agendum.	31
Admirandi formulæ	38
Adversaria peregrinantibus necessaria	83
Alphabeticus ordo Schef-feri ab Autore non probatur.	17
Amicitia	24
Amicorum paria	ib.
Amicus	ib.
Amor	ib.
Antiquitatum excerpta quomodo conficienda?	56
Apulejus	28
Arbor	43
Argentæ ætatis vocabula sunt excerptenda.	29
Arndius Jos.	73
Arnobius	28
Audita dignioris notæ sunt excerptenda.	p. 4.
Auræ ætatis vocabula debent excerpti.	29
Autoris admonitio ut	

excerpta ab omnibus fiant. 8

Autoris judicium de excerptis Drexelii singularibus. 69. seq.

- mens de excerptis quæ sint ului aliquando futura s. f.

- mens & fides in hoc comment. 3 seq.

Autoris methodus in verbis excerptendis. 23 seq.

Autor phraseos & formulæ in margine excerptorum a notandus est. 35

B.

Baccherius	p. 41. seq.
Balduinus Bened.	72
Biblicus liber	78
Bibliotheca Geograph.	81
Brissonianum Lexicon	64
Brissonius	72
Buchnerus	25
Budæus Civil.	52
Buno	82

C.

Calvinus	p. 64.
Castitas	62
Causa finalis	49. seqq.

G

Char-

INDEX RERUM ET AUTORUM.

Charta bibula aduersatur	Descriptiones hujusl. il-
scriptioni conciniori. ib.	lius loci excerpenda. 38
Charta vacua ad calcem	- actionum ib.
Lexici debet jungi. 26	- personarum ib.
Chartæ vacuæ ad cal-	- aliarum rerum ib.
cem Lexici quænam	- longiores quomo-
inscribenda? ib.	do notandæ. 39
Christianus scriptor. 77	Dicendi facultatem sine
Chronologia ab Histori-	adjumentis pauci nan-
ricis distingvenda ib.	ciscuntur. 30
Chronologica excerpta	Dietericus 28
quomodo conficien-	Discentes artem excer-
da? 56	pendi taciturnitatis le-
Cicero 32. seqq.	ge obstringuntur. 2
Cluverius 82	- non debent hujus ar-
Comitatus singularis ex-	tis recondita in vulg?
cerpta. 79	propalare ib.
Comment. in S. scriptu-	Dissertatio omnis, quæ
ram notitia unde hau-	justo ordine procedit,
rienda? 78	solet à definitione pro-
Commodissima ratio in	ficisci. p. 3.
verbis excerpendis 24	Doctorū virorū elogia. 39
Confirmandi formulæ. 38	Dolor eorum qui non in
Confutandi formulæ ib.	tempore per studium
Conringius & ejus con-	excerpendi consulue-
silium. 82. f.	runt memoriæ. 7
Corpus juris Canonici 63	Drexelius. 8. ejus laus 10.
Corpus juris Civilis ib.	ejus aurifodina quæ-
Crato 81	nam contineat 10. seq.
Critica excerpta. 58	ab Autore non in o-
D.	mnibus probatur. 12. f.
Dempsterus 73	Drexelii singularia ex-
	cerpta. 68 Du-

INDEX RERUM ET AUTORUM.

- Ducatus singularis excerpta. 79
- E.*
- Eberus p. 81.
- Elmenhorstius 28
- Elogia doctorum virorum 39
- Elucidarius Poëticus 57
- Episcopatus singularis excerpta. 79
- Epistolarum index 37
- Epitheta 44
- Excerpt. ars utilissima 1 & 8
- necessaria ib. & 9
 - solet plerumque à doctis tegi. 1
 - ab Autore manifestatur pagg. seqq.
- Excerpta quid sint? p. 3.
- Excerptere quid sit? ib.
- uberi⁹ explicatur. 4
- Excerptendi solertia potissimum inter legendum sese exserit. 4
- Excerpta in certas classes sunt referenda. ib.
- Excerpt. studioso debet adesse iudicium. ib.
- Excerptentis iudicium quid doceat? 5
- Excerptis instructus potest nominare multos Autores & scriptores. 8
- de quacunq; re proposita potest differere. ib.
 - interrogantibus & instrui volentib⁹ prodest 9
 - habet ingens subsidium ad omne scriptionis genus. ib.
- Excerptendi arti debentur plerique libri qui prodierunt. ib.
- Excerptendum est ex omnibus libris quos legimus. p. 19
- quotidie. ib. (ib.
 - cum voluptate animi.
- Excerptendi studium non est statim negligendum oblatâ quadam difficultate. ib.
- Excerpta minus accurata non sunt abjicienda. 19. & 20
- eleganter scribenda. 20
 - relegenda ib.
- Excerptorum quædam sunt ediscenda. ib.
- libri debent esse portatiles. ib.
- Excerptis certæ notæ addendæ. 21
- Excerpta ex uno aliquo Autore quomodo facienda? 22
- Ga ali-

INDEX RERUM ET AUTORUM.

• aliena non facile sunt exscribenda. ib.	Exscribenda ex libris qvænam? 21
• omnibus gazis præpo- nenda. ib.	• pauca. 63
Excerpta orationibus scribendis inservien- tia qvomodo confici- da? 37	Externus Scriptor 77
Excerpta phrasium & formularum Poëtica- rum. 40	F.
• qvomodo instituen- da? 40	Fabere ejusq; Lexicon 25
Excerpendum primum ex uno Poëta. 44	Fabularū excerpta qvo- modo conficienda? 54
Excerpta rerum 45. seq.	Falsus rumor. 34
Excerpendi ratio promi- scua & tumultuaria Medico vitanda. 67	Famæ 33
Excerpta qvædam sin- gularia. 68	Ferreæ ætatis vocabula sunt excerptenda. 29
• qvomodo conficien- da. 71	Febris 67
Excerptorum sacrorum dispositio 78	Festus 28
Excerpta singularis pro- vinciæ. 79	Finalis causa 49 seq.
• qvomodo conficien- da? 80	Flavissæ Poëticæ. 40. seq.
Exclamandi formulæ 38	Formularum multi ex- tant libri 31
Exegetica excerpta. 59	Formulæ insolentioris notandus est autor. 36
Exordiendi formulæ. 38	G.
	Geographia 54
	Geographica ab histori- cis distingvenda. ib.
	Gerhardus 61
	Godofredus 63
	Gratulandi tituli. 35
	H.
	Heraldus 28
	Historia strictè sic dicta quid attendat? 54
	Historica excerpta qvo- modo

INDEX RERUM ET AUTORUM.

modo conficienda? ib.	test carere Philoso-
- qvalia? 79	phiae studio. 6
Historici 32	- Philologiae studio. ib.
Historicum Lexicon. 54	- omni literatura poli-
Homerus 72	tiori. ib.
Hutterus 59	Justinus. 77
	<i>K.</i>
Impudicitia 62	Keckermannus. p. 15.
Index duplex in histori-	Kippingius 73
cis excerptis confici-	König. G. M. 75
endus. 80	<i>L.</i>
Ingenia capacissima in	Latino titulo deficiente
multis excerpendis so-	vernacula lingua phra-
lent laborare. 6	sis potest concipi. 36
In phrasium libris non	Lexica quænam compa-
observatur commoda	randa? 25
dispositio & ordo in-	Libri non sunt charta
qvirentibus accom-	munda distingvendi. 20
modatus. 31	- per bibliopegum ex
In tempore excerpен-	charta pura compacti
dum. 18	non probantur 21
Judicium excerpentis	Lipsius. 32
non debet esse anxium	Loca Autorum titulis ad-
nimis & superstitio-	scribenda 27
sum. 4	Lyserus P. 60
Judicium requiritur in	<i>M.</i>
excerpente 4	Magirus p. 74
Juridica excerpta. 63	Materiae ab aliis dextrè
Juridica Cto sunt excer-	tractatae non sunt de-
penda. 5	nuò tractandae 72
Juridica Lexica. 64	Medica excerpta. 65
Juris studiosus non po-	Medica medicinae cultori

INDEX RERUM ET AUTORUM.

ri sunt excerptenda. 5
 Medica recepta. 66
 Medicinæ operam datu-
 rus non potest carere
 studio Philosophiæ. 6
 • Philologiæ studio. ib.
 • omni literaturâ poli-
 tiori. ib.
 Memorabilia, quæ nostrâ
 ætate accidunt, notan-
 da. 80
 • singulis totius verten-
 tis anni diebus contin-
 gentia notanda. ib.
 Memoriae descriptio. 7
 Memoriae imbecillitas est
 excerptendi causa. ib.
 Metaphysica excerpta. 48
 Metaphysicū studium. 46
 Methodus singularis
 phrasæ & formulas ora-
 torias excerptendi. 30 & f.
 Modius 63
 Monita generalia ad ex-
 cerpendi studium per-
 tinentia. 18
 Morbi distingvendi. 67
 Musæus Joh. 49

N.

Narrandi formulæ 38
 Naudæus 53
 • quæ ad universam Phi-

lologiâ requirat vid. ib.
 Notitia omnis generis
 scriptorum 74
 • quomodo comparan-
 da? ib. & f.

O.

Observationes plures de
 unâ voce non sunt
 commiscendæ. 27
 Observ. singulis relinqvê-
 dum est spatiolum. ib.
 Operam in phrasibus ex-
 cerpendis collocare
 multi leve & vulgare
 putant. 30
 Optandi formulæ ut ru-
 mor sit falsus. 34

P.

Paginæ voci, de quâ ali-
 quid observatum, ad-
 scribendæ. 26
 Pareus 32
 Patriæ singularis excer-
 pta. 79
 Pauci etiam eruditissi-
 morum nōrunt, quo-
 modo phrasæ excer-
 pendæ. 32
 Perorandi formulæ. 38
 Philologiæ partem quidā
 præ reliquis ample-
 ctuntur excolendam
 Philo.

INDEX RERUM ET AUTORUM.

Philologiam universam multi excolunt. 16	formularum excer- pta. 40
Philologia quid sit? 52	Polemica excerpta 59
Philologicae res 51	Politica excerpta ICto necessaria. p. 65
Philologicarum rerum excerpta. 52	Practica excerpta 60
Philosophiae soli quidam operam navant 5	Præstat ipsa verba Auto- rum excerpere quam eadem mutare 36
- partem aliquam multi tantum excolunt. ib.	Præstat serius excerpe- re quam nunquam in- cepisse. 19
Philosophicarum rerum excerpta, 45	Pugillares circumferen- di. 22
- quomodo conficien- da. ib.	Pueri, si fieri potest, de- bent excerpere. 18
Philosophiae partibus singularia volumina dedicanda. 46	<i>Q.</i> Quomodo versandum circa verba, quæ in Lexico non occur- runt. 29
- pars una magis inservit Theologiae. ib.	<i>R.</i> Recepta medica investi- ganda, & in certum li- brum referenda 66
- jurisprudentiae ib.	Regni singularis excer- pta. 79
- medicinae. ib.	Rerum excerpta 45. seq.
Philosophica non sunt confuse excerpenda 48	Rerum publicarum va- riarum cognitio p. 82
Phrasium multi extant libri. 31	Res quædam, pro diver- so considerandi modo, nunc
Physices studium 47	
Pincievius 28	
Plautus 32	
Poëticae description. di- ligenter notandæ. p. 44	
Poëticarum phrasium &	

INDEX RERUM ET AUTORUM.

nunc ad hanc nunc ad illam
Philosophiæ partem nunc ad
superiores facultates perti-
nent 51
Res sunt excerptæ. 23
Rosinus 73
Rumores 33. f.

S.

Sagittarius C. p. 2. 18 32, 70. seq.
Sagittarius Th. 14 Saubertus 28
Scharffius 64 - Schefferus 16
Scopus cuique attendendus in
excerptis vocabulis 30
Scribendi facultatem sine adju-
mentis pauci nanciscuntur 30
Scriptores præcipui, qui excer-
pendi modum tradiderunt. 10
Singularia quædam excerpta 68
Studiosus omnis & Philosophica
& Philologica excerpta sibi
debet parare 6
Sturmius Joh. 15
Svidas. 24

T.

Terentius 32
Tertullianus 73
Textor R. 44
Theologiam amplectens non
potest carere Philosophiæ stu-
dio. 6
- Philologiæ studio ib.
- omni literaturâ politiori ib.
Theologica Theologo sunt ex-

cerpta. 5
Theologica excerpta. 58
Theoretica excerpta. 59
Thomafius J. 26
Thuringica historia. 80
Titius J. P. 13. 41
Titulus generalis. 33
Titulus specialis. 34
Transcundi formulæ. 38

U.

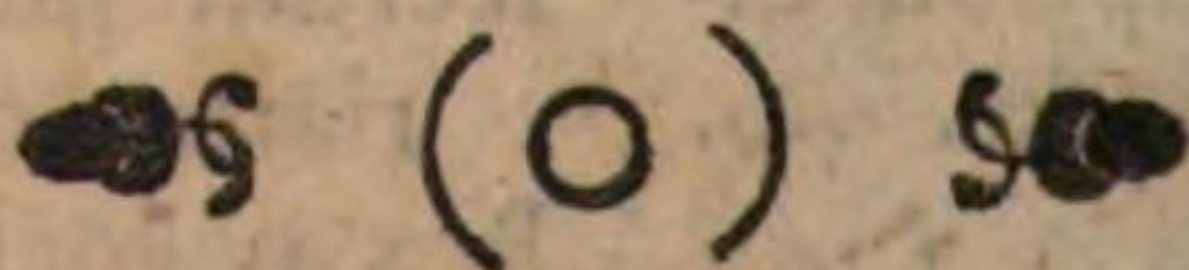
Udenius J. C. 17
Verba sunt excerpta. 23
Verborum distinctio. ib.
Virgilius 82
Visa dignioris notæ sunt excer-
penda. 4
Vocabula omnis generis sunt
excerpta. 29
Vox ipsa, cui excerpta adduntur
majusculis literis scribenda 27
- minio subducenda. ib.
Vossius G. J. 52
Votum Autoris. 85
Urbis singularis excerpta. 79

W.

Waizius. p. 51
Waltherus G. 66
Weisius C. 65
Wolffius H. 24

Z.

Zieglerus C. p. 63
Zimmern annus. 73

Sagittarius, Caspar,

Commentariolus modos excerptendi studiosis ... monstrans

Helmstadium 1703

Med.g. 40#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10083919-4

VD18 1040726X-005